

LES SITGES IBÈRIQUES DE SANT SEBASTIÀ DE LA GUARDA (PALAFRUGELL, BAIX EMPORDÀ)

**BIBIANA AGUSTÍ i FARJAS - JOSEP BURCH i RIUS
JOAN LLINÀS i POL**

Entre el novembre de 1993 i el gener de 1995 es van realitzar dues campanyes d'excavació d'urgència en el jaciment d'època ibèrica ubicat al cim de la muntanya de Sant Sebastià de la Guarda, al terme de Palafrugell. Les intervencions foren motivades per l'aprovació d'un projecte de reformes del restaurant i hostatgeria que hi ha en aquest indret, i patrocinades per l'Ajuntament de Palafrugell, propietari dels terrenys i promotor del projecte. Col·laboraren en els treballs l'empresa constructora Pere Giralt Sagrera S.A., a qui havia estat adjudicada la primera fase de les obres, el Museu del Suro de Palafrugell, l'Àrea de Prehistòria i Món Antic de la Universitat de Girona, el Centre d'Investigacions Arqueològiques de Girona i diverses persones interessades.

EL JACIMENT I LES EXCAVACIONS

PRECEDENTS

L'existència d'un hàbitat d'època ibèrica a l'indret era ja coneguda de feia anys gràcies a reculls esporàdics de materials realitzats en superfície, que estaven dipositats al Museu de Palafrugell (Badia 1977, p. 235; Nolla & Casas 1984, p. 133). Posteriorment, entre 1984 i 1987, s'hi van realitzar diverses campanyes d'excavació que revelaren que l'hàbitat ibèric s'estenia per tota la plataforma superior de la muntanya i que van perme-

tre documentar un total de cinc àmbits de planta rectangular i una gran quantitat de material arqueològic que s'estenia cronològicament des del segle VI a.C. fins al final del segle II a.C. (Barti & Plana 1989a, p. 138; Barti i Plana 1989b, p. 39).

És evident que una de les causes principals de l'existència del poblat és l'excel·lent topografia de l'indret. La brusca elevació de la muntanya de Sant Sebastià per sobre del nivell del mar, amb penya-segats pràcticament verticals de 150 metres d'alçada, la fan inaccessible des de llevant i des de migdia, alhora que la converteixen en una magnífica talaia. Cap a ponent la baixada es va suavitzant lleugerament, si bé el pendent és encara fortíssim i els accessos segueixen essent quasi impracticables. En aquesta direcció, la muntanya té un gran domini visual sobre la línia de la costa fins a prop de Platja d'Aro, la plana fèrtil i estratègica del Corredor de Palafrugell i el vessant est de les Gavarres, que serva nombrosos vestigis de poblament ibèric. L'únic accés a Sant Sebastià es trobaria a la banda nord, on hipotèticament caldria concentrar la totalitat del sistema defensiu del poblat i on l'elevació del Massís de Begur constitueix l'única barriera visual significativa. Alhora, els bons condicionaments topogràfics exposats es combinarien amb els avantatges de la proximitat de zones aptes per al conreu i dels ports costaners, molt especialment el de Llafranc, als mateixos peus de la muntanya.

L'EXCAVACIÓ D'URGÈNCIA

Els indrets afectats per les obres es concentraren en tres zones (fig. 1):

-Zona 1: Pati interior, entre l'ermita i l'hostatgeria.

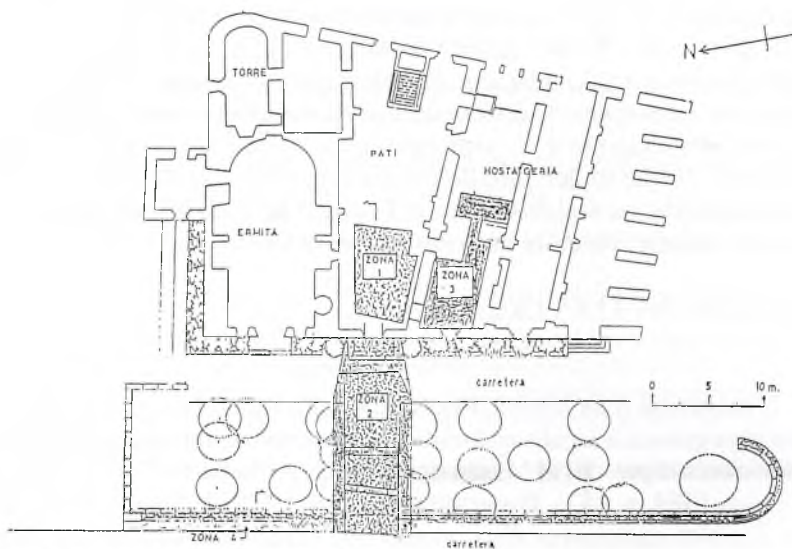

Fig. 1. Situació de les zones excavades.

-Zona 2: Escala d'accés a aquest pati per ponent.

-Zona 3: Menjador nord de l'hostatgeria.

Aquests punts estan situats al bell mig de l'àrea hipotèticament ocupada pel poblat ibèric, a la part superior i menys inclinada del vessant oest de la muntanya, a tocar del seu punt més alt. Les zones 1 i 3, molt afectades primer per l'erosió natural del terreny i després per la construcció de les edificacions modernes, tan sols preservaven d'època ibèrica un seguit de sitges, profundament excavades a la gresa del subsòl. La zona 2, en canvi, ubicada al vessant oest de la muntanya, fou la que va proporcionar els resultats més significatius: s'hi van poder constatar diverses fases d'ocupació, situables cronològicament entre un moment indeterminat del segle IV a.C. i finals del segle II a.C. (Llinàs 1994, p. 58-59; Llinàs 1996a, p. 37-39).

Els vestigis més antics corresponen a unes petites terrasses retallades vers el segle IV a.C. a la gresa del subsòl de la zona 2, molt tova i fàcil de treballar, la funció de les quals seria la d'anivellar i corregir el pendent natural del terreny, gens còmode per a la construcció d'estructures ni per al desenvolupament de la vida humana. Aquestes terrasses es trobaven revestides per murets de contenció.

No sembla que aquestes terrasses comportessin la immediata ocupació del sector, si més no pel que fa referència a la construcció d'estructures d'habitació, ja que adossats a les filades inferiors dels esmentats murets, assentats directament sobre la roca mare i sense relació directa amb cap estructura d'habitació, hi havia tan sols uns nivells generals de terra heterogènia, amb materials datables a la primera meitat del segle III a.C.

La zona esdevingué clarament lloc d'habitació a partir de mitjan segle III a.C., aproximadament. Pertanyents a aquesta etapa es pogueren identificar part de dos àmbits, habitació 1 i habitació 2, la darrera de les quals no es va poder excavar per manca d'espai físic. Totes dues presentaren nivells d'abandó datables al segle II a.C. A partir de les darreries d'aquest segle podem situar els últims estrats d'època antiga, uns nivells de sedimentació natural provocats pel fort pendent de la muntanya i formats, amb tota versemblança, en el moment immediatament posterior a l'abandó definitiu de l'hàbitat. Aquests estrats es van poder datar amb un terme *post-quem* de finals del segle II a.C.

LES SITGES

DESCRIPCIÓ

Les nou sitges descobertes a les excavacions d'urgència constitueixen l'objecte principal d'aquest treball. Una (sitja 1) es localitzà a la zona 1, tres (sitges 2, 3 i 4) a la zona 2 i les cinc restants (sitges 5 a 9) agrupades a la zona 3 (figs. 2 i 3). Llevat de la sitja 3, cap d'elles es va poder relacionar amb nivells d'ocupació humana a causa de la inexistència d'estratigrafia en els punts on van aparèixer.

La poca extensió superficial dels treballs no permet situar topogràficament les sitges en relació al poblat. No obstant això, el fet que estiguin situades en una de les zones més amples del cim de la muntanya ens indueix a pensar que les 9 fosses documentades formaven part d'un camp de sitges més extens, de manera semblant a les localitzades al Castell de la Fosca, a Palamós (Verdaguer 1994), o al Fortim, a Sant Feliu de Guíxols (Nolla, Esteva & Aicart 1989, p. 55-66).

Pel que fa a les dimensions de les sitges podríem distingir dos grups. El primer, força homogeni, està format per les sitges 2, 4, 5, 6, 7 i 8, i es caracteritza per la considerable profunditat de les fosses, superior als 2 m., i que en algun cas arriba als 2'56 m. Aquest grup presenta una mitjana de 2'38 m. de profunditat per 1'86 de diàmetre màxim. Per tant, hi ha una tendència a la construcció de fosses de tipus allargat amb una capacitat d'emmagatzematge que se situa entre els 4.413 kg. (sitja 4) i els 3.369 kg. (sitja 5). El segon grup, més heterogeni, està format per les sitges 1, 3 i 9, que no arriben als 2 m. de profunditat. Les formes representades en aquest grup són totalment diferents, i les profunditats, capacitats i diàmetres màxims del tot divergents.

Desconeixem quin tipus de producció s'hi emmagatzemava i quina destinació tenia. Malgrat tot, la seva situació geogràfica i topogràfica sí que ens proporciona alguna, encara que poca, informació. La seva situació dins l'àrea d'un poblat, al costat del mar i de cales importants, com la

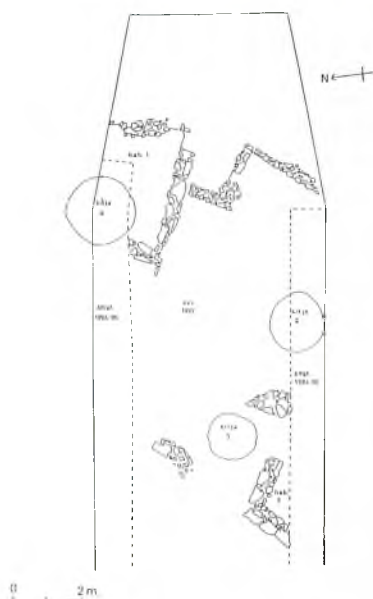

Fig. 2. Planta de la zona 2.

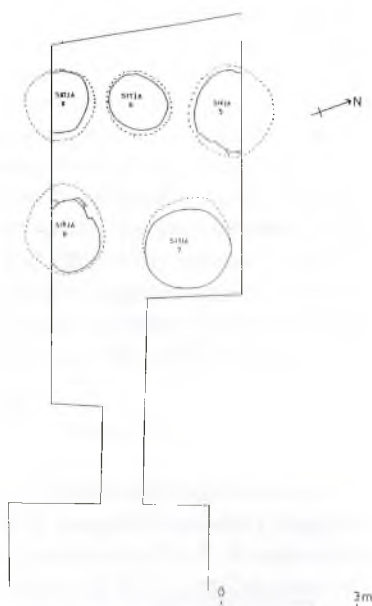

Fig. 3. Planta de la zona 3.

mateixa platja de Llafranc, ens podria induir a pensar que aquestes sitges estaven destinades a emmagatzemar cereals que serien intercanviats a través del mar. No obstant això, la considerable distància i els forts pendents que hi ha entre la platja port i el cim del poblat faria difícil pensar en dipòsits de tipus comercial, perquè primer caldria pujar els cereals al poblat des de la plana i després tornar-los a transportar fins a la costa. En canvi, la posició enturonada de les sitges, associades directament al poblat, s'entén més si pensem que anaven destinades a conservar aliments, en forma de reserva, per a la mateixa població de Sant Sebastià de la Guarda.

MATERIALS I CRONOLOGIA

Un cop les sitges havien perdut la seva funció inicial d'emmagatzematge es van omplir de material divers. La terra abocada es caracteritza per la seva heterogeneïtat: pedres, argiles toves i compactes, sorres, etc. Per la seva banda, el material que s'hi ha localitzat també és força heterogeni, per bé que en les nou sitges predomina de manera absoluta la ceràmica. Entre les altres restes localitzades destaquen els fragments de fauna, que també apareix en totes les sitges però en menys quantitat que la ceràmica. La fragmentació del material abocat, la poca quantitat de fauna i la cronologia idèntica per a tots els estrats d'una mateixa sitja ens indiquen que, un cop buides, no van ser utilitzades a manera d'abocador domèstic, sinó que van ser omplertes amb la voluntat d'aplanar el terreny.

Com veurem, la cronologia de colgament de les sitges no és la mateixa per a totes nou. Per contra, s'esglaonen en el temps, ja que n'hi ha una d'obliterada vers la meitat del s. IV a.C (sitja 2), una altra a partir de la segona meitat del mateix segle (sitja 1), una tercera entre finals del s. III a.C. o una mica més endavant (sitja 3) i, finalment, les sis restants a la primera meitat del s. II a.C. Dins d'aquest gran grup, alhora, és possible detectar també alguna diferència cronològica, especialment pel que fa referència a la sitja 4, que sembla una mica més tardana. Passem ara a analitzar més detingudament el material aparegut al colgament de les diferents sitges, per ordre cronològic.

Sitja 2. L'obliteració d'aquesta sitja és la que ofereix el material arqueològic de cronologia més reculada. El fet d'haver estat localitzada en una de les parts més afectades pel gran retall modern que hi ha a la zona 2 ha tingut com a conseqüència que no es trobi relacionada físicament amb cap altre estrat ni estructura d'època ibèrica. Entre el material del seu farcit podem destacar una base de *skyphos* àtic amb el grafit grec “ΣΩ” i una altra amb decoració a base de palmetes (fig. 4, 1-2), ceràmica ibèrica pintada de blanc (fig. 4, 5-6), una àmfora punico-ebussitana PE-12, molt antiga, una imitació en comuna ibèrica d'un *skyphos* (fig. 4, 3) i algun fragment aïllat de ceràmica grisa emporitana, entre d'altres. Aquest material ens permet ubicar el colgament d'aquesta sitja a partir de mitjans del s. IV a.C.

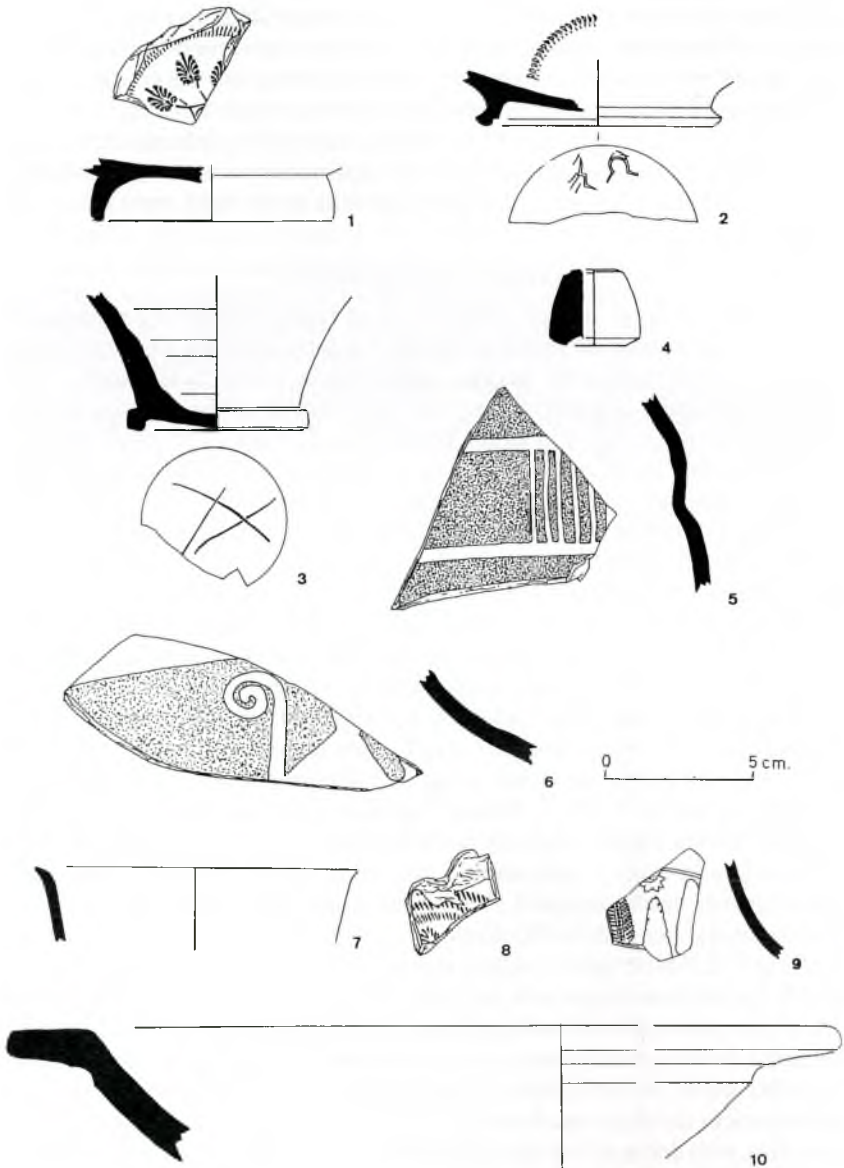

Fig. 4. *Sitja 2*; 1-2: Àtica de vernís negre; 3: c. ibèrica reduïda; 4: fusaïola; 5-6: c. ibèrica pintada. *Sitja 1*; 7-8: Àtica de vernís negre; 9: c. hel·lenística decorada; 10: morter massaliota.

Sitja 1. El material sortit en el farcit d'aquesta sitja no és especialment representatiu. La major part són produccions indígenes (ceràmiques comunes a torn, a mà i àmfors) i els exemplars d'importació, malauradament, no ens ofereixen cronologies massa precises. Comptem amb una vora de *skyphos* i una base decorada de ceràmica àtica de vernís negre (fig. 4, 7-8), que no ens porten més enllà de la segona meitat del segle IV aC. Les peces més representatives són, sens dubte, una vora de morter massaliota, de datació indeterminada (fig. 4, 10), i un fragment de ceràmica hel·lenística decorada a motlle (fig. 4, 9), únic element que ens podria retardar, i encara de manera molt insegura, la cronologia fins a mitjan segle III aC. No ens atrevim a anar més enllà degut a la manca total de materials d'importació itàlics ni de cap altre tipus, ja siguin ceràmiques de taula o àmfors.

Sitja 3. L'obliteració d'aquesta sitja s'esdevingué cap a finals del segle III a.C. o principis del II a.C., segons es desprèn del material exhumat, entre el qual destaquen una vora d'àmfora grecoitàlica (fig. 5, 5), dues d'àmfora cartaginesa del tipus Mañà D (fig. 5, 7 i 6, 1) i una d'àmfora púnicoebussitana del tipus PE-16 (fig. 5, 6), constituint els materials de procedència de l'àrea púnica les importacions més nombroses. Entre els vernissos negres, molt escassos, predominen les produccions dels tallers occidentals, a excepció d'un únic fragment de Campaniana A.

Sitges 5, 6, 7, 8 i 9. Agrupem el farcit d'aquestes cinc sitges a causa de la seva evident afinitat. Aparegudes a la zona 3, en planta totes cinc es troben certament alineades i separades entre sí per distàncies força semblants i regulars (fig. 3), mentre que el material arqueològic que han proporcionat es pot ubicar dins de la primera meitat del s. II a.C., sense que poguem apreciar diferències significatives entre les troballes dels diversos farcits.

Entre les importacions podem destacar tan sols la Campaniana A (formes Lamb. 23, 25 i 27) en el camp de la vaixel·la de taula (fig. 6, 2 i 9; fig. 7, 7), mentre que, pel que fa als contenidors, juntament amb la presència de material procedent del món púnico (tipus PE-17 en púnico-ebussitana, fig. 7, 6), es detecta també l'arribada d'àmfors itàliques, de les quals, però, no hem pogut recuperar cap forma. Val a dir que el percentatge de contenidors en el total del material és força escàs.

Predomina del tot el material ibèric: àmfors, ceràmiques comunes, a mà, i, sobretot, ceràmica grisa emporitana. D'aquest tipus s'han recuperat diverses formes de pàteres i de gerrets bicònics, així com un *askos* i alguna base motllurada (fig. 6, 4-6, 10 i 11; fig. 7, 1-2 i 5). Entre la ceràmica a mà comptem amb un notable repertori: tapadores, urnes, bols i cassoles (fig. 6, 3 i 7; fig. 7, 8-9; fig. 8, 1). Finalment, cal esmentar que la sitja 6 va proporcionar dos interessants objectes metàl·lics: un ganivet de ferro i una elaborada espàtula de bronze (fig. 7, 3-4).

Sitja 4. Aquesta sitja es troba a la zona 2, emplaçada en un lloc signi-

Fig. 5. *Sitja 3*; 1: Àtica de figures roges; 2: Taller de les Petites Estampetes; 3: c. a mà; 4: grisa de la costa catalana; 5: àmfora grecoitàlica; 6: àmfora púnicoebussitana, PE-16; 7: àmfora cartaginesa, Mañà D.

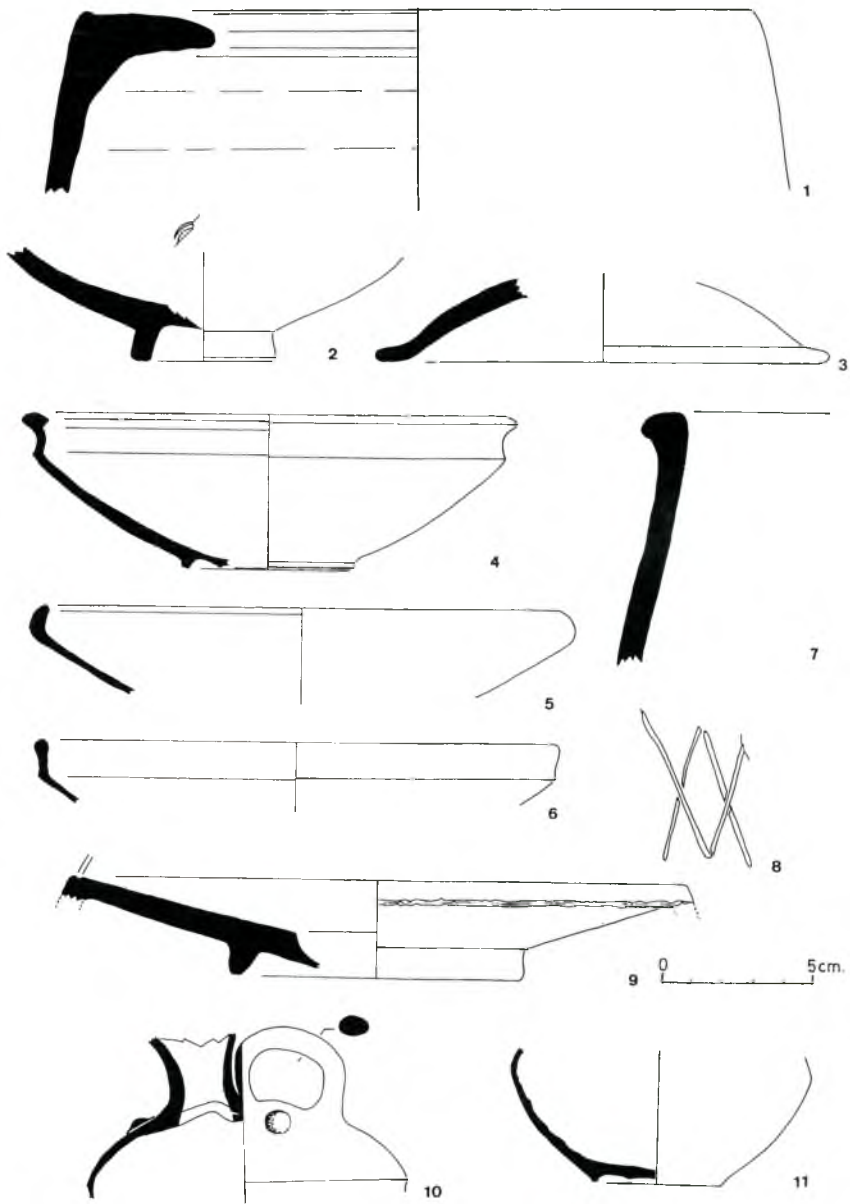

Fig. 6. *Sitja 3*: 1: àmfora cartaginesa, Mañà D. *Sitja 5*: 2: Campaniana A; 3 i 7: c. a mà; 4-6: grisa de la costa catalana; 8: grafit sobre àmfora cartaginesa. *Sitja 6*: 9: Campaniana A (?), Lamb. 23; 10-11: grisa de la costa catalana.

ficatiu, just davant de l'entrada a un àmbit d'habitació (habitació 1) abandonat a principis del segle II a.C. (Llinàs 1996a, p. 38). Podem situar també el farcit d'aquesta sitja dins del segle II a.C.: ho prova la presència de Campaniana A com a única vaixella d'importació (fig. 8, 3-4) i de contenidors púnics nord-africans, ebussitans i itàlics. Així mateix, el predomini del material indígena continua essent abassegador. S'hi evidencien, tanmateix, algunes petites diferències amb la resta de farcits de les sitges d'aquest segle trobades a l'excavació, com són una nansa de ceràmica d'engalba blanca i fragments de dos *imbrices*, que semblen indicar una cronologia lleugerament més tardana. Finalment, cal fer esment de l'aparició en el farcit d'aquesta sitja de sis interessants *pondera* circulars (fig. 8, 2) i d'un esquelet humà, que és objecte d'estudi detallat més endavant.

En definitiva, tenim un esglaonament cronològic, que ens indica sobretot la diversitat de causes que devien propiciar el colgament de les sitges. El motiu d'obliteració de les tres més antigues és totalment desconegut, però pensem que es pot relacionar amb causes intrínseques al propi desgast físic de les mateixes sitges, ja que no s'abandona la zona com a àrea d'emmagatzematge.

Una altra interpretació és necessària per explicar les causes d'obliteració de les sis sitges del s. II a.C. En aquest cas, després d'aquests colgaments no documentem cap altra sitja. Aquest fet és prou indicatiu dels canvis que es deuen estar produint en l'àmbit dels poblats ibèrics i en aquest cas el de Sant Sebastià de la Guarda. No sembla que poguem relacionar aquestes obliteracions amb l'abandó del poblament, que es produeix més tard, a partir de finals del s. II a.C. (Llinàs 1996a, p. 38-39). Per tant, és possible que les sitges fossin abandonades o bé com a resposta a canvis tecnològics que suposen l'adopció de nous mètodes d'emmagatzematge, o bé per canvis urbanístics que implicarien el trasllat del camp de sitges. Sense cap mena de dubte, la resposta a aquestes qüestions només l'obtindrem una vegada excavada una àrea més gran del poblament ibèric, que superi l'àmbit d'actuació de les excavacions d'urgència efectuades fins ara.

LES RESTES HUMANES DE LA SITJA 4

Una de les troballes més interessants la constitueix l'esquelet humà que va aparèixer a l'interior del farcit d'obliteració de la sitja 4, la de datació probablement més tardana, en una cota molt baixa, quasi al fons de la sitja.

Les restes corresponen a un individu adult de trets masculins. El registre arqueològic permet suposar que el cadàver d'aquest individu fou llençat, més que col·locat, a la cavitat de la sitja, aleshores pràcticament buida. Aquesta observació ens conduirà a una interpretació que fuig del ritual funerari incinerador comú durant el món ibèric, i que pot estar relacionat més aviat amb una actuació pràctica puntual o emergent.

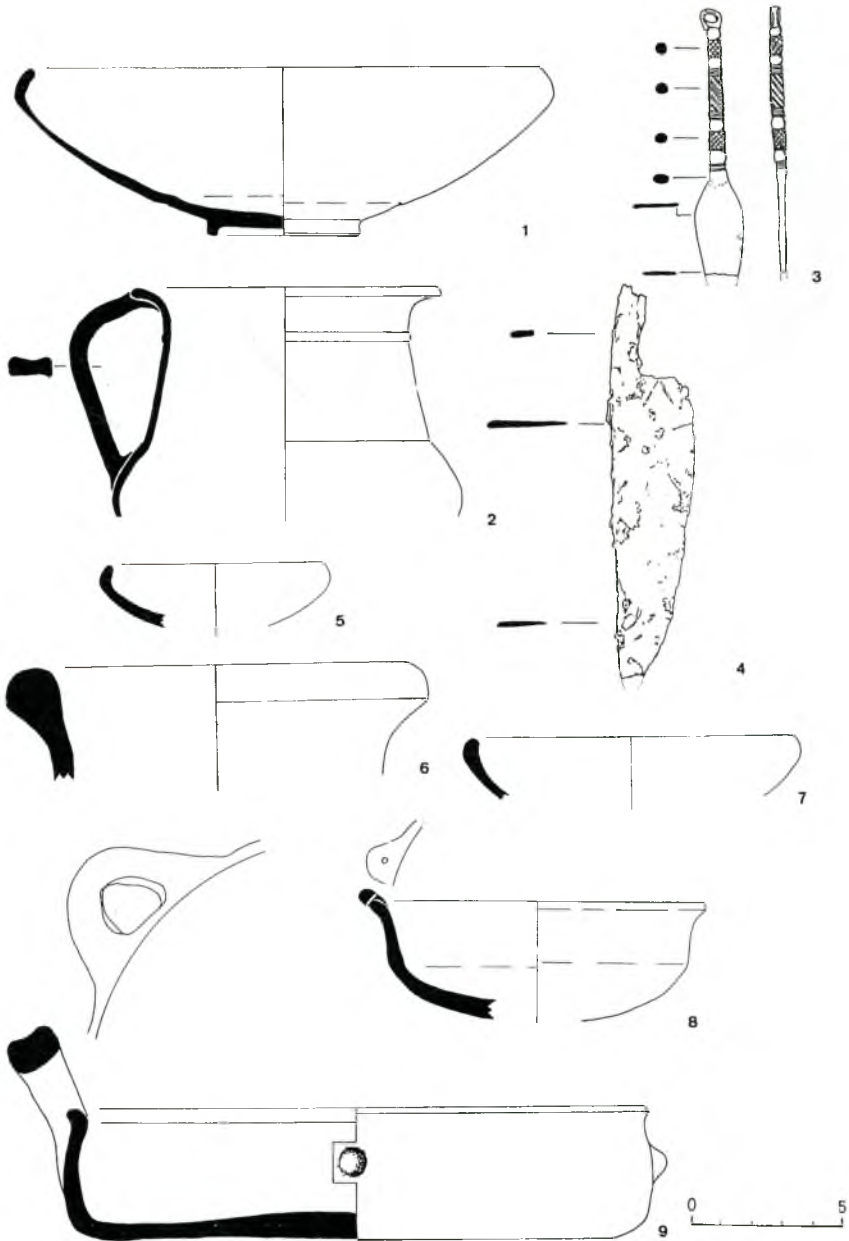

Fig. 7. *Sitja* 6: 1-2: grisa de la costa catalana; 3: espàtula de bronze; 4: fulla de ganivet de ferro. *Sitja* 8: 5: grisa de la costa catalana; 6: àmfora púnicoebussitana, PE-17. *Sitja* 7: 7: Campaniana A, Lamb. 25; 8-9: c. a mà.

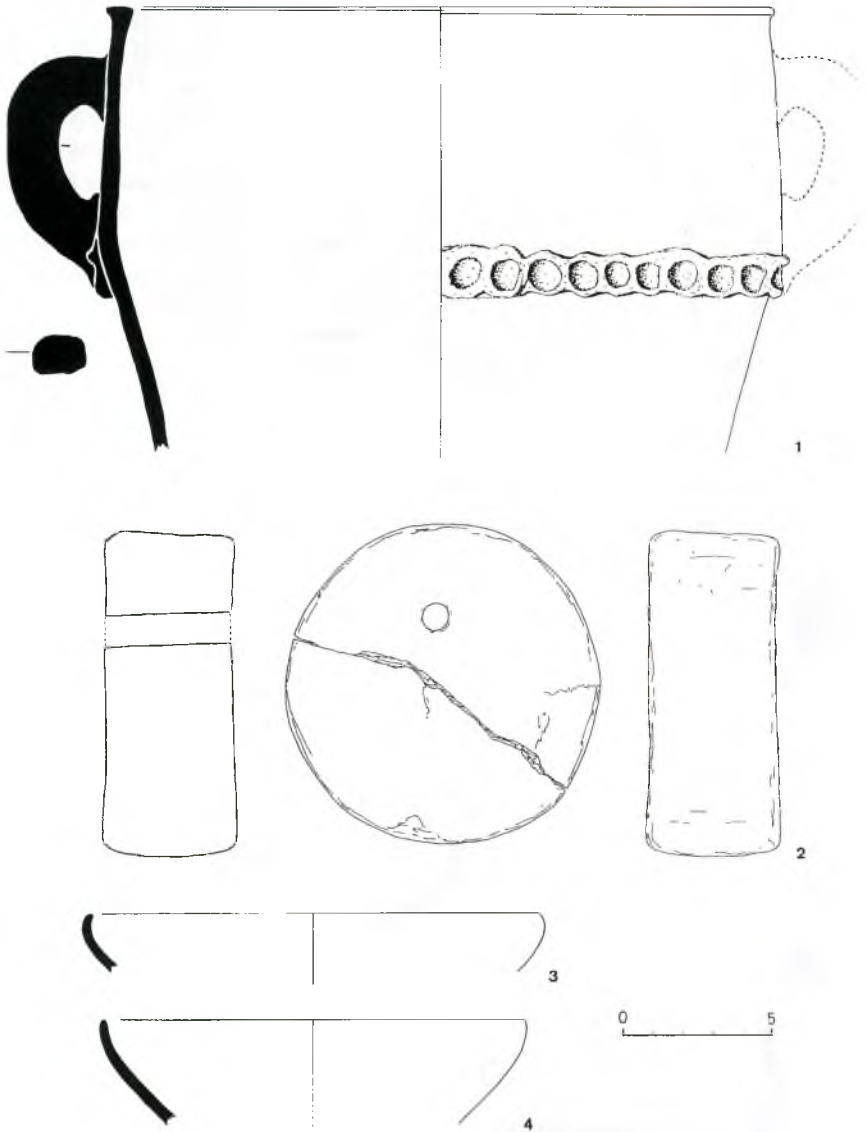

Fig. 8. *Sitja 7*; 1: c. a mà. *Sitja 4*; 2: pondus; 3-4: Campaniana A, Lamb. 27.

MATERIAL I MÈTODE

Si bé les restes humanes recuperades es trobaven en molt mal estat de conservació a causa de les condicions del dipòsit, el procés d'excavació va permetre reconèixer la seva posició. Corresponen a un sol individu, col·locat bocaterros, amb el frontal del crani en la cota més profunda i els ossos de les cames en la cota més alta; els braços havien quedat estirats al costat del cos i les cames semiflexionades contra la paret de la sitja.

Per a l'anàlisi antropològica hem utilitzat els paràmetres usuals per als adults en paleoantropologia (Martin & Saller 1957), valorant conjuntament el grau d'ossificació de l'esquelet postcranial (Ischan 1989), la sinostosi de les sutures cranials (Masset 1989), l'aspecte de les articulacions i el de les peces dentàries per tal d'estimar l'edat, i la morfologia i dimensions de les restes conservades per al diagnòstic sexual.

En l'observació del desgast dentari hem utilitzat la gradació de Perrier (1969) del 0 al 4, des del desgast nul fins a la destrucció de la corona, i en la de càries la gradació de Hillson (1979), amb graus de l'1 al 3, segons es tracti de processos superficials, mitjans o profunds.

RESULTATS

Conservació. Es conserva gairebé tot el neurocrani, per bé que el costat dret es troba deteriorat, amb una fractura longitudinal del parietal dret que ha provocat una pèrdua important de teixit ossi. Més ben conservat es troba el costat esquerre, excepte els teixits de l'interior del crani i de l'òrbita. La part corresponent a l'esplacnocrani, més fràgil, no s'ha conservat. De la mandíbula es conserven ambdós costats del cos i la branca esquerra, sense el còndil. Manté en posició una incisiva (42), les dues canines (33 i 43) i tres premolars (34, 44 i 45). De l'esquelet postcranial únicament s'han pogut recuperar fragments diafisaris d'alguns ossos llargs, dels que hem pogut reconèixer ambdues clavícules i sectors humerals, femorals i tibials. L'antropometria, en conseqüència, s'ha vist molt limitada.

Morfologia, estimació d'edat i sexe. El neurocrani presenta un contorn bursoide en norma superior, simètric, molt allargat, amb prominència de l'escata occipital i amb uns parietals que sobresurten poc. L'arcada orbitària es troba clarament marcada. En norma lateral, el perfil és baix, la glabella poc prominent i els arcs orbitaris més marcats, però amb un nasion suau que insinua un nas rectilini. Presenta aplatiment postobèlic, amb un occipuci convex, l'inion marcat i una apòfisi mastoidea robusta. La norma posterior ens deixa veure un contorn superior esferoide, amb les protuberàncies parietals poc acusades, les apòfisis mastoidees robustes i les línies nucals ben definides. Té un sol os supernumerari, de petites dimensions (10 mm de longitud), situat en el centre de la sutura lamboidea dreta.

La part conservada de la mandíbula presenta trets robustos de les in-

sercions musculars dels gonions i del mentó. El desgast de les peces dentàries és important, ja que assoleix els grus 3 i 4, corresponents a una reducció significativa de l'alçada de les corones. Les peces dentàries del costat dret es troben lleugerament més desgastades que les del costat esquerre. Totes les molars que eren observables i la segona premolar esquerra han estat reabsorbides *ante mortem* (taula 1). Destaca la presència d'importants dipòsits de minerals en la zona cervical.

L'aspecte de les restes de l'esquelet postcranial, especialment a partir del fèmur i de l'húmer, pertanyen a un individu robust, de trets masculins, com ja havíem observat des de les restes cranials i mandibulars.

A partir de les fórmules de regressió de la sinostosi cranial, l'observació de l'estat de calcificació òssia i el grau de desgast dentari, obtenim un marge d'edat ampli entre 40 i 60 anys.

Trets patològics. A nivell patològic destaquen únicament les anomalies dentàries. En primer lloc, la presència de càries en tres de les sis peces dentàries mandibulars conservades (33, 42 i 45, taula 1). Es tracta de càries que afecten la base de la dent, a nivell cervical, i estan associades a la presència de dipòsits minerals o carrall. També és evident una important retracció de la línia alveolar en la resta de les peces conservades, deixant a la vista un gruix important de carrall, tant de la banda vestibular com de la lingual, aspecte que relacionem amb la malaltia periodontal. La pèrdua de sis peces *ante mortem* (quatre molars, una premolar i una incisiva) pot ésser deguda tant a processos de càries com a la mateixa malaltia periodontal.

CONCLUSIONS

Els resultats obtinguts ens indiquen que es tracta d'un sol individu adult, de trets masculins tant pel que fa al crani, com la mandíbula, com la resta d'ossos llargs. Els diferents marcadors d'edat (ossificació sinostosi cranial, desgast dentari) ens permeten fer una estimació de l'edat en un marge ampli entre 40 i 60 anys.

Només l'estat de la mandíbula i de les peces dentàries en dóna informació patològica sobre l'individu. La pèrdua *ante mortem* de sis peces i la presència de càries en la meitat de les peces conservades, unit a la malaltia periodontal generalitzada, descriuen un estat sanitari bucal molt deficient.

dent	37	36	35	34	33	32	31	41	42	43	44	45	46	47
conservació	X	X	X	present	present	buit	X	buit	present	present	present	present	X	X
desgast	-	-	-	3	3	-	-	-	4	4	3	4	-	-
càries				-	2				2	-	-	3		

Taula 1. Conservació dentària: Conservació X = pèrdua *ante-mortem*, present = dent conservada, buit = pèrdua *post-mortem*. Graus de desgast dentari (0-4). Graus de càries (1-3).

Antropometria.

Neurocrani	longitud màxima	196 mm
	longitud de la base	145 mm
	amplada màxima	134 mm
	amplada frontal mínima	96 mm
	amplada frontal màxima	117 mm
	amplada hèmitica	114 mm
	alçada auricular	107 mm
	circumferència horitzontal màxima (calculada)	516 mm
	arc sagital frontal	131 mm
	arc sagital parietal	127 mm
	arc sagital occipital	114 mm
	arc sagital escata occipital	64 mm
	corda sagital frontal	116 mm
	corda sagital parietal	113 mm
corda sagital escata occipital	89 mm	
Índex	longitud apòfisi mastoidea	61 mm
	índex cranial	33 mm
	índex d'alçada auricular respecte l'apòfisi	69,56 Hiperdolicranii
	índex d'alçada auricular respecte la longitud	79,85 Euprocenani
	índex frontotransvers	54,59 Cancestrani
	índex frontoparietal	82,05 Crestes intermitges
	amplada horitzària	71,64 Eurtmetop
	alçada sínfisi mandibular	163 mm
	amplada branca mandibular	29 mm
	angle mandibular	31 mm
Clavícula esquerra	angle meucania	106°
		55°
Humer esquerra	perímetre mínim	35 mm
	perímetre màxim	25 mm
Femur esquerra	perímetre mínim	60 mm
	diametre mínim diafisiari	18 mm
	diametre màxim diafisiari	20 mm
Femur dreta	diametre vertical de l'epífisi proximal	45,5 mm
	diametre anteroposterior al centre	26 mm
	diametre transvers al centre	31 mm
	diametre vertical del cap	46 mm
Tíbia esquerra	perímetre al centre	27 mm
	diametre anteroposterior al centre	31 mm
	diametre transvers al centre	27 mm
Tíbia dreta	perímetre al centre	18 mm
	diametre anteroposterior	22 mm
	diametre transvers	22 mm
	diametre anteroposterior al centre	32 mm
	diametre transvers al centre	20 mm
	diametre anteroposterior	34 mm
	diametre transvers	22 mm
	diametre anteroposterior al centre	32 mm
diametre transvers al centre	20 mm	

parats del cos i les cames semiflexionades) porta implícita un sentiment de menyspreu o d'emergència més que no pas de cura en el seu enterrament. Un cas pràcticament idèntic el trobem a les excavacions efectuades en el recinte de la ciutat romana de *Iesso* (Guissona, la Segarra) (Guitart 1996-1997, p. 816), i un altre, més proper, al jaciment de la Quintana (Cervià de Ter). L'entorn cronològic dels dos casos, que si bé és una mica posterior no s'allunya gaire del nostre, se situa a finals del segle II a.C. o pels volts de l'any 100 a.C.

El tractament específicament negatiu d'algunes restes humanes en el període ibèric ha estat constatat també en altres jaciments propers, com el puig de Sant Andreu i l'illa d'en Reixac, a Ullastret, amb casos probables de decapitació (Agustí 1997), l'enclavament de cranis (Campillo 1978) i la seva presència en zones de culte (Martín et al. en premsa), elements tots ells que suggereixen actuacions bèl·liques o punitives. En tot cas, l'aprofitament de sitges per al dipòsit de restes humanes (bé es tracti de restes aïllades o bé d'esquelets complets) no és un fet aïllat i se'n coneixen casos propers a la Catalunya Nord i al llarg del litoral mediterrani, recopilats per Oliver (1995).

La recerca d'una explicació ha de moure's amb les possibilitats que cada troballa ofereix. En el cas del dipòsit de Sant Sebastià de la Guarda no apareixen elements de culte ni altres paràmetres que es puguin associar a una interpretació ritual. Per això, i en espera de posteriors evidències que ens puguin ampliar la visió d'aquest fet, ens decantem per un dipòsit

La valoració de la presència d'aquest individu dins la sitja va possiblement més enllà del ritual funerari. En primer lloc destaca el fet que no es tracta d'una incineració, pràctica funerària generalitzada durant el període ibèric. Per bé que la difusió de dipòsits ibèrics d'inhumació està en augment, aquests segueixen essent minoritaris.

També surt de la normalitat el fet que la posició original fos en supino ventral i no dorsal, com solen presentar-se en les escaduseres inhumacions que coneixem, a Montjuïc (Barcelona) (Vives & Miró 1991) o al Coll del Moro (Tivissa) (Vilaseca 1953). La posició d'aquest individu (bocaterros, amb el cap a una major profunditat que els peus, els braços sepa-

funcional destinat a deseixir-se del cadàver més que no pas per un dipòsit funerari convencional.

BIBLIOGRAFIA

- AGUSTÍ B. (1997): Lesiones rituales y signos de violencia en dos poblados ibéricos del nordeste peninsular, *IV Congreso Nacional de Paleopatología*, Cadis.
- BADIA J. (1977): *L'arquitectura medieval de l'Empordà. I. El Baix Empordà*. Girona.
- BARTIA. & PLANAR. (1989a): Noves aportacions a l'estudi del jaciment romà de Llafranc, *Cypsela*, VII, pàg. 137-146.
- BARTI A. & PLANA R. (1989b): Sant Sebastià i Llafranc: dos exemples del poblament antic al terme de Palafrugell, *Palacio Frugelli*, 1, pàg. 36-44.
- BURCH J. (1996): *L'emmagatzematge de cereals en sitges d'època ibèrica al nord-est de Catalunya*, tesi doctoral inèdita, Universitat de Girona, Girona.
- CAMPILLO D (1978): Abrasiones dentarias y cráncos enclavados del poblado de Ullastret (Baix Empordà, Gerona), *Ampurias*, 38-40, pàg. 317-326.
- CHIMENOS E. (1990): *Estudio paleoestomatológico de poblaciones prehistóricas de Cataluña*, Saragossa.
- GUIPART J. (1996-97): L'antiga Iesso: seqüència evolutiva constatada a l'excavació del Camp Primer, *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, XXXVII, pàg. 815-823.
- ISCAN M.Y. ed. (1989): *Age markers in the human skeleton*, Springfield.
- LLINÀS J. (1994): Intervenció d'urgència al poblat ibèric de Sant Sebastià de la Guarda (Palafrugell, Baix Empordà), *II Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*, Torroella de Montgrí, pàg. 57-62.
- LLINÀS J. (1996a): Els segles III-II aC a Sant Sebastià de la Guarda (Palafrugell). Hàbitat, sitges i abandonament, *Estudis Guixolencs*, 11, pàg. 35-39.
- LLINÀS J. (1996b): Sant Sebastià de la Guarda (Palafrugell, Baix Empordà). Intervenció de 1994-1995, *III Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*, Sta. Coloma de Farners, pàg. 126-133.
- LLINÀS J. & SAGRERA J. (1993): Una construcció alt-imperial a Llafranc. Fases, estratigrafia i materials, *Cypsela*, X, pàg. 105-127.
- MARTÍN M.A. (1994): Les necròpolis ibèriques a l'àrea indiketa, *Sant Feliu de Guíxols. Informatiu de l'Arxiu i Museu d'Història de la Ciutat*, 19, pàg. 12-16.
- MARTÍN M.A., MATARÓ M. & CARAVACA J. (en premsa): Un edifici cultural de la segona meitat del s. III aC a l'illa d'en Reixac (Ullastret, Baix Empordà), *Cuadernos Castellonenses de Arqueología y Prehistoria*.
- NOLLA J.M., CANES J.M. & ROCAS X. (1982): Un forn romà de terrissa a Llafranc (Palafrugell, Baix Empordà), *Empúries*, 44, pàg. 147-183.
- NOLLA J.M. & CASAS J. (1984): *Carta arqueològica de les comarques de Girona. El poblament d'època romana al N.E. de Catalunya*, C.I.A.G., Girona.
- NOLLA J.M., ESTEVA L. & AICART F. (1989): El poblat ibèric dels Guíxols (segles IV a.C.-I d.C.), *Estudis sobre el Baix Empordà*, 8, pàg. 45-116.
- OLIVER A. (1995): Acerca de los restos humanos localizados en los poblados ibéricos, *A.R.X.*, vol. 1, nº 1, pàg. 35-41.
- PERRIER A. (1969): Abrasión, érosion et usure, *POS*, 41.
- PIERA V. & TORROELLA M. (1880): *El santuario de San Sebastián. Reseña histórico-descriptiva*, Barcelona.
- VERDAGUER E. (1994): *El poblat ibèric de Castell*, col.lecció El Cau, 3, Palamós.
- VILASECA S. (1953): Coll del Moro. Yacimiento post-hallstático, *Estudios Ibéricos*, 1, València.
- VIVES E. & MIRÓ C. (1991): Restos humanos en época ibérica en Montjuïc (Barcelona). La excavación de l'avinguda dels Ferrocarrils Catalans -antigua via de Magoria- en la muntanya de Montjuïc, *Nuevas Perspectivas en Antropología*, pàg. 1073-1088.